

**NOVA
UNIVERZA**

DIGNITAS

Revija za človekove pravice

Slovenian journal of human rights

ISSN 1408-9653

Izkušnje ESČP pri odpravi sodnih zaostankov
Maja Smrkolj

Article information:

To cite this document:

Smrkolj, M. (2013). Izkušnje ESČP pri odpravi sodnih zaostankov, Dignitas, št. 57/58, str. 28-44.

Permanent link to this document:

[https://doi.org/ 10.31601/dgnt/57/58-4](https://doi.org/10.31601/dgnt/57/58-4)

Created on: 16. 06. 2019

To copy this document: publishing@nova-uni.si

For Authors:

Please visit <http://revije.nova-uni.si/> or contact Editors-in-Chief on publishing@nova-uni.si for more information.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© Nova univerza, 2018

**NOVA
UNIVERZA**

FAKULTETA ZA SLOVENSKE
IN MEDNARODNE ŠTUDIJE

**NOVA
UNIVERZA**

EVROPSKA PRAVNA
FAKULTETA

**NOVA
UNIVERZA**

FAKULTETA ZA DRŽAVNE
IN EVROPSKE ŠTUDIJE

Izkušnje ESČP pri odpravi sodnih zaostankov

Maja Smrkolj¹

1. Uvod

Preobremenjenost sodišč in sodni zaostanki niso le slovenski, temveč so postali skoraj vseevropski fenomen, o čemer zgovorno priča statistika Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP). Slednje je v obdobju med letoma 1959 in 2011 v nekaj manj kot 5000 zadevah države pogodbenice Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin Sveta Evrope (EKČP)² obsodilo zaradi kršitve pravice do sojenja v razumnem roku. Navedena številka predstavlja skoraj 40 % vseh zadev in s tem največji delež zadev, v katerih je bila ugotovljena kršitev katere izmed pravic, zagotovljenih v EKČP.³ Navedeni statistični podatek začudi ne le, ko ga primerjamo s podatki o ugotovljenih kršitvah preostalih pravic, zagotovljenih v EKČP,⁴ temveč tudi upošteva nedvoumno prakso ESČP glede pravice do sojenja v razumnem roku ter načelo subsidiarnosti⁵ konvencijskega mehanizma. Slednje poenostavljeno pomeni, da so države pogodbenice v prvi vrsti same odgovorne za odpravo kršitev EKČP in kot take tudi dolžne zagotoviti ustrezna in učinkovita domača pravna sredstva za varstvo človekovih pravic in odpravo njihovih kršitev, pristoj-

¹ LL. M. (Heidelberg), pravna sodelavka na Evropskem sodišču za človekove pravice. Mnenja in stališča, predstavljena v članku, so izključno osebna mnenja in stališča avtorice ter ne odsevajo uradnega stališča institucije, v kateri je avtorica zaposlena.

² Slovenija je EKČP ratificirala leta 1994. Za Slovenijo je tako EKČP obvezujoča od 28. junija 1994 dalje. Za pregledno delo o EKČP v slovenskem jeziku glej D. Gomien, *Kratek vodič po Evropski konvenciji o človekovih pravicah*, Ministrstvo za pravosodje, 2009 (2. izdaja v slovenskem jeziku).

³ Statistični podatki so dostopni na spletni strani ESČP: <www.echr.coe.int>.

⁴ Tako je v enakem obdobju ugotovilo 3672 kršitev preostalih pravic, zagotovljenih v 6. členu EKČP, 1444 kršitev 3. člena EKČP (prepoved mučenja in nečloveškega in ponižujočega ravnanja in kaznovanja) ter 853 kršitev 8. člena EKČP (pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja).

⁵ O načelu subsidiarnosti kot strukturnem načelu mednarodnega prava človekovih pravic P. G. Carozza, *Subsidiarity as a Structural Principle of International Human Rights Law*, 97 *American Journal of International Law* 2003, 38–79.

nost sodišča v Strasbourgu pa je zgolj dopolnilna⁶ in bi morala biti kot taka po mnenju nekaterih omejena na odločanje v najbolj pomembnih zadevah, preko katerih bi zagotovili enotno razlago in uspešno uresničevanje EKČP.⁷

Kljub nedvoumni praksi ESČP ter vse odločnejšemu poudarjanju pomena načela subsidiarnosti,⁸ katerega operativni odraz sta 13. člen EKČP, ki državam članicam nalaga, da zagotovijo učinkovito domače pravno sredstvo za uveljavljanje pravic iz EKČP, ter 35. člen EKČP, ki med kriteriji dopustnosti pritožbe vsebuje tudi predhodno izčrpanje domačih pravnih sredstev,⁹ pa dolžine postopkov še vedno številčno predstavljajo največji problem tako z vidika pritožb pred ESČP kot z vidika nadzora nad izvrševanjem sodb ESČP.¹⁰

Številčnost pritožb, ki se nanašajo na dolžine postopkov, se seveda v prvi vrsti omenja tudi v razpravah, povezanih s kronično preobremenjenostjo ESČP in njegovo reformo.¹¹ ESČP je v letu 2012 sicer prvič uspelo rešiti več pritožb, kot jih je v istem letu prejelo, in je tako očitno na dobri poti zmanjševanja števila zadev, a še vedno jih je konec leta 2012 v arhivih ESČP na rešitev čakalo preko 130.000. Kot je splošno znano, je namreč število pritožb, ki jih ESČP vsako leto prejme, v zadnjih dvajsetih letih zaradi širitve Sveta Evrope na vzhod in jugovzhod ter uveljavitve 11. protokola k EKČP, na podlagi katerega je od novembra 1998 posameznikom

⁶ Glej npr. C. Ribičič, Nacionalno in evropsko pravo človekovih pravic, medsebojno podrejanje in omejevanje ali sinergija, Javna uprava 3/2003, 311–323 (320).

⁷ Najbolj znan zagovornik takšnega pogleda na ESČP je verjetno njegov nekdanji predsednik, L. Wildhaber. Glej npr. L. Wildhaber, A Constitutional Future for the European Court of Human Rights, 23 Human Rights Law Journal, 2002, 161–165.

⁸ Kot predvideva Brightonska deklaracija držav pogodbenic EKČP, z dne 20. aprila 2012, sprejeta na zadnji v nizu konferenc o prihodnosti ESČP, bo z novim protokolom k EKČP v preambuli EKČP načelo subsidiarnosti izrecno poudarjeno. Besedilo deklaracije je dostopno na spletni strani ESČP.

⁹ Glej npr. L. R. Helfer, Redesigning the European Court of Human Rights: Embeddedness as a Deep Structural Principle of the European Human Rights Regime, 19 European Journal of International Law 2008, 125–159 (128).

¹⁰ Glej npr. nedavne zaključke okrogle mize o dolžinah postopkov, ki jo je skupaj s turško vlado organiziral oddelek Sveta Evrope za spremljanje izvrševanja sodb, Svet Evrope, DG I Human Rights and Rule of Law, Department for the Execution of Judgements of the European Court of Human Rights, Round Table: Excessive length of proceedings – how to solve an important systemic problem causing repetitive violations of the European Convention for Human Rights, Antalya, Turčija, 8–9 November 2012, Final Conclusions.

¹¹ Glej npr. L. R. Helfer (zgoraj, op. št. 9); H. Keller; A. Fischer in D. Kühne, Debating the Future of the European Court of Human Rights after the Interlaken Conference: Two Innovative Proposals, 21 European Journal of International Law 2011, 1025–1048; prispevke v U. Deutsch in R. Wolfrum (ur.), The European Court of Human Rights Overwhelmed by Applications: Problems and Possible Solutions, Springer Verlag, 2009 ter prispevke v posebni številki 12. letnika German Law Journala, Legitimacy and the Future of the European Court of Human Rights 10/2011, dostopni na: <<http://www.germanlawjournal.com/>>.

omogočen neposreden dostop do ESČP, skokovito naraslo.¹² Med prejetimi pritožbami je približno 90–95 % le-teh sicer običajno razglašeni za nedopustne, med tistimi, ki se končajo z obsodbo držav, pa jih kar 70 % še vedno zadeva ponavljajoče se primere,¹³ med temi več kot polovica še vedno dolžine postopkov, kar kaže na očitne strukturne pomanjkljivosti v državah članicah.

Kljub zgornjim podatkom je opaziti tudi bolj pozitivne trende, ki kažejo, da se delež obsodb zaradi dolžin postopkov vendarle manjša, kar je po mnenju avtorice tudi posledica odziva ESČP na strukturne probleme v obliki t. i. pilotskih oziroma pilotskim sodbam podobnih sodb, s katerimi je ESČP številnim državam pogodbenicam EKČP v zadnjih letih naložil sprejem ustreznih splošnih ukrepov za varstvo pravice do sojenja v razumnem roku. V nadaljevanju bo tako prikazan razvoj prakse ESČP v zvezi z dolžinami postopkov od splošnih kriterijev, ki jih ESČP uporablja pri odločanju in ki so se razvili v preteklosti (2), preko prelomne odločitve v zadevi Kudla proti Poljski, v kateri je sodišče prvič ločeno obravnavalo procesno jamstvo sojenja v razumnem roku iz 6. člena ter zahtevo po učinkovitem pravnem sredstvu iz 13. člena EKČP (3), do t. i. pilotskih oziroma pilotskim sodbam podobnih sodb in njihovih učinkov, ki bodo predstavljeni na primeru Slovenije (4).

2. Razvoj prakse ESČP glede sojenja v razumnem roku

a) Pravica do sojenja v razumnem roku kot del pravice do poštenega sojenja

Vse od začetkov delovanja konvencijskega mehanizma¹⁴ ima 6. člen EKČP, ne le zaradi števila pritožb, ki se nanašajo na kršitev jamstev poštene obravnave iz te določbe, temveč tudi zaradi pomena teh jamstev v demokratični družbi, poseben pomen. Prvi odstavek te določbe tudi izrecno jamči pravico do obravnave oz. sojenja v razumnem roku.

¹² Leta 1992 je bilo npr. vloženih 6500 pritožb, leta 2003 že okoli 38000, leta 2012 pa je sodišče že do konca novembra prejelo kar 62000 pritožb.

¹³ Ocene so povzete po M. O'Boyle, *The Future of the European Court of Human Rights*, 12 *German Law Journal* 2011, 1862–1877 (1868, 1873).

¹⁴ Kot je znano, sta pred uveljavitvijo 11. protokola prvotni sistem sestavljala dva organa: Evropska komisija za človekove pravice, ki je bila ustanovljena leta 1954 in je predstavljala nekakšen filter za vloge, ki so prihajale, ter Evropsko sodišče za človekove pravice, ki je delovalo od leta 1959 in je izrekalo sodbe v zadevah, ki so mu jih predložili Komisija ali posamezne vlade.

Medtem ko besedilo 6. člena govori o postopkih, ki se nanašajo na civilne pravice in obveznosti ter postopkih, v zvezi s kazenskimi obtožbami, navedenima pojmom ESČP daje samostojen pomen in ju razlaga bistveno širše kot zgolj civilne¹⁵ in kazenske¹⁶ postopke v smislu opredelitev v domačem pravu. Predvsem pojem civilnih pravic ESČP razlaga vse širše ter s tem tudi vse bolj oži koncept strogo javnih oz. upravnih pravic, odločanje o katerih naj bi bilo še vedno izključeno iz 6. člena.¹⁷

V zvezi s trajanjem postopkov ESČP na splošno poudarja pomen pravice do sojenja v razumnem roku, za kakovost, učinkovitost in kredibilnost celotnega postopka,¹⁸ ter načelo vladavine prava¹⁹ ter državam nalaga, da svoje sodstvo organizirajo tako, da bo zagotovljeno dejansko uresničevanje pravice do poštenega sojenja, vključno z obravnavo v razumnem roku.²⁰ Ob posebnemu pomenu pravice do sojenja v razumnem roku pa ESČP opozarja, da se ta ne more zagotavljati na račun drugih temeljnih postopkovnih jamstev – kot npr. načela kontradiktornosti. Zahteva se lahko le takšna pospešitev postopka, ki je še združljiva z zahtevano kvaliteto sodnega varstva.²¹

Zahteva po odločitvi v razumnem roku je sicer relativen koncept, ki se presoja izključno glede na okoliščine posameznega primera, zato abstraktna ocena trenutka, ko postopek traja nerazumno dolgo, ni možna. Ob ugotavljanju, ali gre za kršitev, pa se ESČP opira na naslednje kriterije: zapletenost zadeve, ravnanje pritožnika in ravnanje pristojnih organov ter pomen zadeve za pritožnika.²² Preden se ESČP loti konkretne presoje na podlagi navedenih kriterijev, je potrebno najprej določiti obdobje, ki se pri presoji upošteva.

¹⁵ Glej npr. König proti Nemčiji, 28. junij 1978, § 88, Series A no. 27.

¹⁶ Za odločilne kriterije glej Engel in drugi proti Nizozemski, 8. junij 1976, § 80, Series A no. 22.

¹⁷ Med postopke, za katere 6. člen ni uporabljen, še vedno sodijo npr. redni davčni postopki (glej npr. Ferrazzini proti Italiji [VS], 44759/98, § 29, ECHR 2001-VII), postopki, ki se nanašajo na politične pravice, npr. na pasivno volilno pravico (Pierre-Bloch proti Franciji, 21. oktober 1997, § 51, Reports of Judgments and Decisions 1997-VI), ter postopki, povezani z vstopom in bivanjem tujcev v državi (Maaouia proti Franciji [VS], 39652/98, § 38, 40, ECHR 2000-X).

¹⁸ H. proti Franciji, 24. oktober 1989, § 58, Series A no. 162-A.

¹⁹ Glej npr. Bottazzi proti Italiji [VS], 34884/97, § 22, ECHR 1999-V.

²⁰ Tako že v Guincho proti Portugalski, 10. julij 1984, § 38, Series A no. 81.

²¹ Süßmann proti Nemčiji, 16. september 1996, § 57, Reports of Judgments and Decisions 1996-IV.

²² Glej npr. Frydlender proti Franciji [VS], 30979/96, § 43, ECHR 2000-VII in Sürmeli proti Nemčiji [VS], 75529/01, § 128, ECHR 2006-VII.

b) Kriteriji presoje ESČP

aa) Upoštevno obdobje

Kriteriji za določitev upoštevnega obdobja se razlikujejo glede na to, ali gre za civilni ali za kazenski postopek. Pred tem je potrebno opozoriti, da je ESČP *ratione temporis* pristojno le za ugotavljanje kršitev, ki so se zgodile po začetku veljavnosti EKČP za posamezno državo – v primeru Slovenije tako od 28. junija 1994 dalje. Vendar pa sodišče pri zadevah, kjer se je postopek začel pred tem datumom, upošteva stopnjo, na kateri se je takrat postopek nahajal, in nato presoja, ali je od tega dne dalje sojenje potekalo v razumnem roku. To pomeni, da sodišče posredno upošteva tudi potek postopka pred relevantnim datumom.²³ Pri sporu, v katerem se odloča o civilnopravnih zahtevkih, se postopek načeloma začne z vložitvijo tožbe. Kadar je kot procesna predpostavka za vložitev tožbe pred sodiščem predpisan upravni postopek, se kot začetek relevantnega obdobja upošteva sprožitev tega postopka.²⁴ Zaenkrat ostaja odprto vprašanje, ali se vanj vštevata tudi (predhodna) vložitev prošnje za oprostitev sodnih stroškov oziroma za brezplačno pravno pomoč.²⁵ Pri stranskih intervenientih se njihovo relevantno obdobje presoja od trenutka njihovega vstopa v pravdo. Enako velja tudi za udeležbo stranskega tožilca, ki kot oškodovanec uveljavlja svoj premoženjskopравни zahtevek v kazenski zadevi.

V kazenskih zadevah začne rok teči v trenutku, ko je oseba »obtožena« (charged), oziroma v trenutku, ko pristojne oblasti posamezniku izročijo uradno obvestilo o sumu, da je storil določeno kaznivo dejanje, v posameznih primerih pa gre pri tem lahko tudi za druga opravila, katerih posledica je, da bistveno vplivajo na položaj osumljenega oz. vanj bistveno posežejo.²⁶

Tako v civilnih kot v kazenskih zadevah rok načeloma preneha teči z dokončnostjo odločbe zadnjeinstančnega sodišča reodne pravne poti. V civilnih zadevah se vanj vštevata tudi izvršilni postopek,²⁷ kazenska zadeva pa je zaključena šele v trenutku, ko je dokončna tudi odločitev o višini kazni. Kljub temu da ustavna

²³ Jama proti Sloveniji, 48163/08, § 35, 19. julij 2012.

²⁴ Mirailles proti Franciji, 63156/00, § 25, 9. marec 2004.

²⁵ H. proti Franciji, 24. oktober 1989, § 49, Series A no. 162-A.

²⁶ Glej npr. Šubinski proti Sloveniji, 19611/04, §§ 62–68, 18. januar 2007.

²⁷ Silva Pontes proti Portugalski, 23. marec 1994, § 33, Series A no. 286-A. Prav tako se v dolžino postopka vštevata stečajni postopek, v okviru katerega pritožnik uveljavlja svoje terjatve, priznane v pravdi; glej npr. Sukobljević proti Hrvaški, 5129/03, § 37, 2. november 2006.

sodišča načeloma niso nadrevizijska instanca, ki bi ponovno odločala o utemeljenosti civilnih zahtevkov oziroma prepričljivosti kazenskih obtožnic, temveč praviloma le o tem, ali je bil postopek izpeljan v skladu z ustavo, pa ESČP upošteva tudi obdobje pred ustavnimi sodišči, če lahko izid postopka vpliva na izid postopka pred rednimi sodišči.²⁸ Vendar pa ESČP zamude v postopkih pred ustavnimi sodišči načeloma presoja manj strogo kot tiste v rednem sodstvu.²⁹

bb) Zapletenost zadeve

Zadeva je lahko zapletena zaradi dejanskih ali pravnih vprašanj. Da bi se ovrednotila kot taka, pa ne zadošča že sam obseg sodnega spisa. ESČP pri tem na primer ugotavlja, ali je bilo potrebno natančno preučiti in razčleniti dejansko stanje (mogoče že dolgo v preteklost segajočega dogodka), ali je bilo to nesporno oziroma je bilo na razpolago priznanje obtoženega, ali je moralo sodišče rešiti težka ali nova pravna vprašanja, kot tudi, ali si je pri odločanju lahko pomagalo z enotno sodno prakso.

Za bolj kompleksne kazenske zadeve se štejejo na primer obravnave gospodarskih kaznivih dejanj³⁰ in davčnih utaj (v nasprotju s primeri policijskega nasilja ali motenja javnega reda in miru). Pri civilnih zadevah za zapletene veljajo komasacijske zadeve ali amelioracije, pod določenimi pogoji tudi dednopravne zadeve (v nasprotju z, na primer, odškodninskimi tožbami zaradi škode, povzročene v prometni nesreči³¹). Daljše trajanje postopkov lahko upravičujejo tudi kolizijska vprašanja ali vprašanja pristojnosti v zadevah z elementom tujine, veliko število strank, izvedencev ali stranskih intervenientov v postopku, potreba po mednarodni pravni pomoči, preučevanje tujega prava.³² Kot nezahteven pa se šteje prenos pristojnosti na drugo sodišče. Daljši postopek upravičujejo tudi primeri s precedenčnim učinkom – primeri, v katerih bi odločitev vplivala na položaj širšega kroga ljudi in je zato potrebna še skrbnejša vsebinska presoja.³³

²⁸ Deumeland proti Nemčiji, 29. maj 1986, § 77, Series A no. 100; Bock proti Nemčiji, 29. marec 1989, § 37, Series A no. 150 in Ruiz-Mateos proti Španiji, 23. junij 1993, § 35, Series A no. 262.

²⁹ Glej npr. Tričković proti Sloveniji, 39914/98, § 50, 12. junij 2001.

³⁰ Eckle proti Nemčiji, 15. julij 1982, Series A no. 51.

³¹ Silva Pontes proti Portugalski, 23. marec 1994, Series A no. 286-A.

³² Neumeister proti Avstriji, 27. junij 1968, § 24, Series A no. 8.

³³ Tričković proti Sloveniji, 39914/98, § 50, 12. junij 2001.

cc) Ravnanje pritožnika

Za zagotovitev sojenja v razumnem roku so odgovorne tudi stranke postopka oziroma obtoženi. ESČP zahteva od njih ravnanje s posebno skrbnostjo in ob tem ugotavlja, ali so tudi sami, in v kolikšni meri, prispevali k nerazumno dolgemu postopku. Tako iz upoštevnega obdobja izključi prekinitev kazenskega postopka, ki je nastala zaradi odsotnosti pritožnika, ker je ta skušal pobegniti in se tako izogniti postopku.³⁴ ESČP tudi opozarja, da imajo pritožniki seveda pravico do vlaganja pravnih sredstev, vendar pa mora posameznik ob tem računati na podaljšanje odločanja o svoji zadevi, za kar država ne more odgovarjati,³⁵ razen če ji je tudi v teh primerih mogoče očitati nesorazmerno dolgo obravnavanje zadeve.

V kazenskem postopku to zagotovo ne more pomeniti, da je obtoženi dolžan aktivno sodelovati s pristojnimi oblastmi in tako olajšati pot do svoje lastne obsodbe, vendar pa je tudi sam lahko odgovoren za zavlačevanje, predvsem v že omenjenih situacijah, ko se skriva ali se postopku skuša izogniti s pobegom.³⁶ V civilnih zadevah, kjer velja načelo dispozitivnosti, pa se strankam pripisuje bistveno večjo odgovornost za potek postopka. Od pritožnika se tako zahteva predvsem opustitev zavlačevalne taktike in uporaba tistih procesnih sredstev, ki so namenjena skrajšanju postopka. Stranki se ob tem v breme šteje predvsem, če vlaga ponavljajoče se in neutemeljene predloge za izločitev sodnika ali izvedenca,³⁷ če s slednjim ne sodeluje, če sama predlaga preložitve narokov ali podaljšanje rokov, izostaja z narokov, pogosto menja odvetnika, ne predloži dokazov, na katere se sama sklicuje, spreminja zahtevek ipd.³⁸

dd) Ravnanje pristojnih organov

Splošno stališče ESČP je, da je država odgovorna samo za tiste zamude, ki jih je možno pripisati ravnanju njenih organov.³⁹ Ko gre za posamične primere nerazumno dolgega odločanja, ESČP preučuje ravnanje vsakega od sodišč, ki je odločalo o zadevi. Država je odgovorna za zaostanke, ki nastanejo zaradi prelaganja na-

³⁴ Girolami proti Italiji, 19. februar 1991, § 15, Series A no. 196-E.

³⁵ Malicka-Wąsowska proti Poljski (dec.), no. 41413/98, 5. april 2001.

³⁶ Gelli proti Italiji, 37752/97, § 44, 19. oktober 1999.

³⁷ Fortunat proti Sloveniji, 42977/04, § 45, 18. april 2013.

³⁸ Peryt proti Poljski, 420242/98, § 56, 2. december 2003.

³⁹ H. proti Franciji, 24. oktober 1989, § 55, Series A no. 162-A.

rokov, če zanje niso odgovorne pravnomočne stranke, in za dolga obdobja neaktivnosti sodišča, ki niso posledica nobenih objektivnih okoliščin, vključno s preobremenjenostjo sodišč, prav tako tudi za prerazporeditve in zamenjave sodnikov.⁴⁰

Odgovornost države je podana tudi, ko so državni organi kot stranka ali v kakšni drugi vlogi (npr. izvedenski) udeleženi v postopku in do zaostankov pri odločanju pride zaradi njihovega ravnanja. Na drugi strani pa morajo biti sodišča sposobna preprečiti zaostanke, ki nastajajo zaradi številnih kverulantskih procesnih dejanj posameznih strank. Pri tem se država v zvezi s civilnimi postopki ne more izgovarjati na načelo dispozitivnosti, po katerem so stranke dominus litis postopka. Svoj sodni sistem mora urediti tako, da je strankam onemogočeno zavlačevanje postopka.⁴¹ Država pa sama po sebi ni odgovorna za podaljšanje postopka, do katerega pride, kadar višje sodišče sodbo vrne v ponovno odločanje nižji instanci. Po drugi strani pa številne razveljavitve in vračanje v nove postopke ne morejo razbremeniti države njene odgovornosti, saj so zahteve po razveljavitvi praviloma rezultat pomanjkljivosti v sodnem sistemu, ki pa so njena odgovornost.⁴²

ee) Pomen zadeve za pritožnika

ESČP še posebej izpostavlja določene vrste sporov, ki terjajo hitro obravnavo, in s tem narekuje državam, da za tovrstne spore oblikujejo sistemske rešitve, ki bi to omogočile. V kazenskih zadevah gre predvsem za primere, ko je obtoženi v priporu ali mu je kako drugače omejena svoboda gibanja.⁴³ Med civilnimi zadevami, pri katerih je ESČP zahtevalo posebej hitro obravnavo, so bili: spori iz družinskih razmerij (npr. razveza, vprašanja posvojitve, skrbništva nad otroki),⁴⁴ lastninska vprašanja (npr. razlastitev v javnem interesu),⁴⁵ zahtevki iz delovnih razmerij,⁴⁶ zahtevki iz socialnih upravičenj ter npr. primeri odškodninskih tožb ranljivih oseb, na primer obolelega za aidsom, pri katerem je do okužbe z virusom HIV prišlo s transfuzijo krvi.⁴⁷

⁴⁰ Unión Alimentaria Sanders S.A. proti Španiji, 7. julij 1989, §§ 36–42, Series A no. 157.

⁴¹ Neves e Silva proti Portugalski, 27. april 1989, § 43, Series A no. 153-A.

⁴² Wierciszewska proti Poljski, 41431/98, § 46, 25. november 2003.

⁴³ Abdoella proti Nizozemski, 25. november 1992, § 24, Series A no. 248-A.

⁴⁴ Hokkanen proti Finski, 23. september 1994, § 69, Series A no. 299-A.

⁴⁵ Ruiz-Mateos proti Španiji, 23. junij 1993, § 52, Series A no. 262.

⁴⁶ Buchholz proti Nemčiji, 6. maj 1981, § 52, Series A no. 42.

⁴⁷ H. proti Franciji, 24. oktober 1989, Series A no. 162-A.

3.) Zahteva ESČP po učinkovitem pravnem sredstvu

a) Kudla proti Poljski

Glede na v judikaturi ESČP natančno opredeljene kriterije za odločanje o kršitvi in glede na število zadev ter posledično obsodb je bilo upravičeno pričakovati, da bo v obsojenih državah članicah EKČP prišlo do reform, s katerimi bi te uredile učinkovito uveljavljanje pravice do sojenja v razumnem roku. A se je zgodilo prav nasprotno – številne države so svoje breme vztrajno prenašale na ESČP.⁴⁸ V luči naraščanja števila pritožb ter deleža pritožb, ki so se nanašale na dolžine postopkov, je stanje konec devetdesetih let postajalo vse bolj zaskrbljujoče in grozilo, da bo povsem ohromilo delo ESČP.

Navedene okoliščine so zato leta 2000 privedle do odločilne spremembe prakse glede razmerja med pravico do sojenja v razumnem roku iz 6. člena ter zahteve po učinkovitem pravnem sredstvu iz 13. člena. V zadevi Kudla proti Poljski⁴⁹ je tako ESČP odstopilo od svojega stališča, da naj bi bil 1. odstavek 6. člena *lex specialis* v razmerju do 13. člena. Do takrat je namreč menilo, da so zahteve 6. člena, ki obsegajo celoten spekter jamstev za postopke pred sodišči, strožje od 13. člena in ga zato že zajemajo.⁵⁰ Zlasti je to veljalo za zadeve, v katerih je ugotovilo kršitev pravice do sojenja v razumnem roku. V navedeni odločbi pa je ESČP odločilo, da se bo v bodoče 13. člen razlagal tako, da zahteva učinkovito pravno sredstvo v primerih, ko se pritožnik sklicuje na kršitev 1. odstavka 6. člena zaradi nerazumno dolgega postopka. V svoji odločitvi je ESČP napotilo tudi na 1. člen EKČP in iz njega izhajajoče načelo subsidiarnosti, po katerem so države pogodbenice tiste, ki so primarno odgovorne za uporabo in uveljavitev jamstev iz EKČP, ter tako v obiter dictum poudarilo dolžnost držav članic, da zagotovijo ustrezno pravno sredstvo, ki bi zagotovilo odpravo kršitev pravice do sojenja v razumnem roku na domači ravni.⁵¹

Kot je ESČP nakazalo v navedeni sodbi, za učinkovitost sredstva ni potrebna ena specifična pravna pot, ki bi bila na voljo posame-

⁴⁸ Ena izmed najbolj problematičnih držav tedaj je bila Italija, glej npr. zadeve Bottazzi proti Italiji [VS], 34884/97, ECHR 1999-V; Di Mauro proti Italiji [VS], 34256/96, ECHR 1999-V; A.P. proti Italiji [VS], 35265/97, 28. julij 1999 in Ferrari proti Italiji [VS], 33440/96, 28. julij 1999.

⁴⁹ Kudla proti Poljski [VS], 30210/96, ECHR 2000-XI.

⁵⁰ Glej npr. Pizzetti proti Italiji, 26. februar 1993, Series A no. 257-C.

⁵¹ Kudla proti Poljski [VS], 30210/96, §§ 150–160 ECHR 2000-XI.

zniku, temveč gre lahko tudi za kombinacijo več sredstev, s katerimi je posamezniku omogočeno doseči bodisi pospešitev postopka bodisi pravično nadomestilo za že nastale zamude. Ob tem je poudarilo tudi, da seveda ne zadošča zgolj obstoj takih sredstev in njihova teoretična učinkovitost v teoriji, temveč mora biti v praksi izkazano, da posamezniku omogočajo učinkovito uveljavljanje njegove pravice do hitrega postopka.⁵²

b) Presoja nacionalnih ureditev in »pilotske« sodbe

Zadeva Kudla je vzpodbudila številne razprave o obstoju učinkovitih sredstev v posameznih državah pogodbenicah EK-ČP.⁵³ Vseeno pa so le redke države še pred obsodbo s strani ESČP spremenile svoje ureditve v skladu s smernicami, ki jih je ESČP nakazalo v zadevi Kudla.⁵⁴ Večina držav je tako začela spremenjati svoje ureditve šele po obsodbi s strani ESČP.⁵⁵ Slednje pa je z vidika vse bolj kronične preobremenjenosti ter deleža ponavljajočih se pritožb, ob podpori Odbora ministrov pri Svetu Evrope,⁵⁶ izpopolnilo svoj pristop glede sistemskih problemov s t. i. pilotskimi sodbami, v katerih ESČP poleg odločitve o odpravi kršitve v posameznem primeru toženi državi v operativnem delu naloži tudi sprejem splošnih ukrepov za odpravo sistemskega problema, ki je botroval kršitvi v posameznem primeru.⁵⁷

⁵² Kudla proti Poljski [VS], 30210/96, §§ 159–160 ECHR 2000-XI.

⁵³ Za komentar sodbe glej npr. J. Čebulj, Pravica do sojenja brez nepotrebnega odlašanja, *Pravosodni bilten* 1/01, 171–180, V. Vorwerk, Kudla gegen Polen – Was kommt danach?, *Juristische Zeitschrift* 11/2004, 553–559, J. Meyer-Ladewig, Rechtsbehelfe gegen Verzögerungen im gerichtlichen Verfahren – zum Urteil des EGMR Kudla/Polen, *Neue juristische Wochenschrift* 37/2001, 2679–2680.

⁵⁴ Za predstavitev slovaške ureditve glej npr. M. Remic, Pravica do sojenja v razumnem roku – Ali imamo v slovenskem pravnem redu učinkovito pravno sredstvo za zaščito te pravice?, *Pravna praksa* 22/04, I–VII.

⁵⁵ Tako npr. Hrvaška, ki je leta 2002 spremenila zakon o Ustavnem sodišču, da bi omogočila dostop do ustavnega sodišče zaradi domnevne kršitve pravice do sojenja v razumnem roku še pred zaključkom zadeve. Glej Horvat proti Hrvaški, 51585/99, ECHR 2001-VIII. Podrobneje o tej odločitvi B. Kuček, *Primer Horvat v. Republika Hrvaška*, *Pravna praksa* 35/01, 38–39. O učinkovitosti spremenjene ureditve se je ESČP nato izreklo v zadevi Soć proti Hrvaški, 47863/99, 9. maj 2003. Tudi Italija je leta 2001 po valu obsodb sprejela t. i. Pintov zakon (Legge Pinto).

⁵⁶ Glej Committee of Ministers of the Council of Europe, Resolution (Res(2004)3) on judgments revealing an underlying systemic problem, 12. maj 2004. V citirani resoluciji je Odbor ministrov pozval ESČP, da v kolikor meni, da je ugotovljeni kršitvi botroval sistemski problem, slednjega identificira ter s tem državam pomaga pri iskanju ustreznih rešitev za odpravo bodočih kršitev.

⁵⁷ Glej pojasnilo ESČP v zvezi s postopkom izdaje pilotskih sodb iz leta 2009, *The Pilot judgment procedure: Information note issued by the registrar*, dostopno preko <<http://www.echr.coe.int>>. V zvezi s pilotskimi sodbami glej npr. M. Fyrnys, *Expanding Competences by Judicial Lawmaking: The Pilot Judgment Procedure of the European Court of Human Rights*, 12 *German Law Journal* 2011, 1231–1260.

Kmalu po izdaji prve »prave«⁵⁸ pilotske sodbje⁵⁹ je ESČP metodo pilotskih sodb začelo uporabljati tudi za reševanje pritožb, povezanih z dolžinami postopkov, pri čemer se je kot prvega lotilo prav sistemskega problema v Sloveniji.⁶⁰ Do danes je tako ESČP številnim državam članicam EKČP naložilo sprejem učinkovitih sredstev za zagotavljanje pravice do sojenja v razumnem roku⁶¹ ter kasneje preverilo njihovo ustreznost,⁶² kar bo v nadaljevanju ponazorjeno s primerom Slovenije.

4. Primer Slovenije – od Lukende do Jame

a) Zadeva Lukenda

Kmalu po izidu sodbje v zadevi Kudla je slovenska strokovna javnost začela opozarjati na sistemski problem glede neučinkovitosti pravnih sredstev za zagotavljanje pravice do sojenja v razumnem roku⁶³ ter potrebo po sprejemu zakonodajnih ukrepov, kakor tudi spremembo stališč Ustavnega sodišča glede učinkovitosti pravnih sredstev, katerih izčrpanja je Ustavno sodišče Republike Slovenije zahtevalo za dopustnost ustavne pritožbe. Vse do leta 2005⁶⁴ je namreč vztrajno zavračalo ustavne pritožbe, ki so se nanašale na dolžino postopkov ter pritožnike v postopkih, ki so še trajali, napotovalo na tožbo na pristojno upravno sodišče na podlagi 157. člena Ustave Republike Slovenije, v postopkih, ki so se že zaključili pa na uveljavljanje odškodninskega zahtevka na

⁵⁸ Za razlikovanje med »pravimi« in »kvazi« pilotskimi sodbami glej npr. P. Leach in ostali, *Responding to Systemic Human Rights Violations: An Analysis of »Pilot Judgments« of the European Court of Human Rights and their Impact at National Level*, Intersentia, 2010, 14–15. Ključno za razlikovanje med pravimi in nepravimi pilotskimi sodbami je, da pri pravih pilotskih sodbah ESČP te izrecno opredeli kot take, načeloma odloži odločanje o preostalih pritožbah, ki se nanašajo na isti problem, identificira sistemski problem ter državi predpiše sprejem ustreznih ukrepov za odpravo sistemskega problema ter te relativno natančno opredeli, medtem ko pri nepravih pilotskih sodbah ESČP teh ne poimenuje kot pilotskih, vendar pa vseeno opredeli sistemski problem ter v nekaterih primerih v operativnem delu tudi naloži sprejem splošnih ukrepov za odpravo tovrstnih kršitev.

⁵⁹ Broniowski proti Poljski [VS], no. 31443/96, ECHR 2004-V.

⁶⁰ Lukenda proti Sloveniji, 23032/02, ECHR 2005-X.

⁶¹ Glej npr. Faimblat proti Romuniji, 23066/02, 13. januar 2009; Ramadhi in drugi proti Albaniji, 38222/02, 13. november 2007, Scordino proti Italiji (1) [VS], 36813/97, ECHR 2006-V, Rumpf proti Nemčiji, 46344/06, 2. september 2010; Finger proti Bulgariji, 37346/05, 10. maj 2011; Turgut in drugi proti Turčiji, 4860/09, 26. marec 2013.

⁶² Glej npr. zadevi Simaldone proti Italiji, 22644/03, 31. marec 2009 in Grzinčič proti Sloveniji, 26867/02, 3. maj 2007.

⁶³ Glej npr. odločba US RS, Up-138/03-22, Odklonilno ločeno mnenje sodnika dr. Cirila Ribičiča; Remic (zgoraj op. 54); A. Galič, Ustavno civilno procesno pravo, GV Založba, 2004, 367–387, H. Jenull, Zagotavljanje sojenja v razumnem roku de lege lata in de lege ferenda, Pravna praksa, 13/2003, I–X.

⁶⁴ U-I-65/05, 22. september 2005.

podlagi 26. člena Ustave.⁶⁵ Svoje stališče je tako Ustavno sodišče spremenilo šele tik pred prelomno odločitvijo ESČP, ko je priznalo, da možnosti uveljavljanja odškodninskega zahtevka na podlagi 26. člena Ustave ni mogoče enačiti z uveljavljanjem pravičnega zadoščenja zaradi kršitve pravice do sojenja v razumnem roku v smislu EKČP, ter odločilo o neskladnosti Zakona o upravnem sporu z Ustavo, ker ta ni vseboval posebnih, naravi pravice do sojenja v razumnem roku prilagojenih določb, ki bi omogočale uveljavljanje pravičnega zadoščenja v primerih, ko je kršitev pravice do sojenja v razumnem roku že prenehala.⁶⁶

Dobra dva tedna po sprejemu navedene odločitve Ustavnega sodišča, je ESČP izdalo prelomno »pilotsko« sodbo v zadevi Luken-da, v kateri je Sodišče po temeljitem preizkusu pravnih sredstev, ki naj bi jih posamezniki imeli po zatrjevanju Vlade Republike Slovenije na voljo za doseg pospešitve postopkov (nadzorstvena pritožba) ter uveljavljanje pravičnega zadoščenja (upravni spor, civilni postopek, ustavna pritožba), zavrnilo ugovor Vlade, da pritožnik ni izčrpal pravnih sredstev, ter ugotovilo, da Vlada ni uspela dokazati, da bi bila katera izmed teh pravnih sredstev učinkovita kakor tudi ni bila učinkovita kombinacija le-teh.⁶⁷ V nadaljevanju je ESČP trajanje sodnih postopkov ter neučinkovitost pravnih sredstev opredelilo kot sistemski problem⁶⁸ ter Slovenijo opozorilo na obveznost iz 1. člena EKČP, da posameznikom zagotovi uresničevanje pravic iz Konvencije, in jo zato pozvalo, da bodisi spremeni ureditev v zvezi z obstoječimi pravnimi sredstvi bodisi uredi nova pravna sredstva za učinkovito uveljavljanje pravice do sojenja v razumnem roku, tako da bodo ta ustrezala standardom, ki jih je v svoji praksi izoblikovalo ESČP.⁶⁹

⁶⁵ Oblikovana stališča so povzeta v odločbi Up-73/97, 7. december 2000, izjema so bili postopki pred Vrhovnim sodiščem, ki so še trajali in za katere je US že v odločbi Up-277/96, z dne 7. novembra 1996, odločilo, da je v zvezi z njimi mogoče vložiti neposredno ustavno pritožbo.

⁶⁶ U-I-65/05, 22. september 2005.

⁶⁷ Lukenda proti Sloveniji, 23032/02, §§ 66–71, ECHR 2005-X. Omeniti je potrebno tudi, da je sicer že pred izdajo sodbe v zadevi Lukenda v zadevi Majarič Evropska komisija za človekove pravice zavrnila ugovor Vlade o učinkovitosti nadzorstvene pritožbe, EKČP, Majarič proti Sloveniji, 28400/95, odločitev o dopustnosti pritožbe, 3. december 1997. Za komentar sodbe glej P. Jambrek, Slovensko sodstvo na sodu smodnika? Sodba ESČP v zadevi Majarič proti Sloveniji, 8. februar 2000, Dignitas, 5–6/00, 269–272. Kasneje pa je v zadevi Belinger proti Sloveniji, 42320/98, odločitev o dopustnosti pritožbe, 2. oktober 2001 zavrnilo tudi argumente Vlade o učinkovitosti tožbe v upravnem sporu ter ustavne pritožbe, ko je šlo za dolžine postopkov.

⁶⁸ Lukenda proti Sloveniji, 23032/02, §§ 91–93, ECHR 2005-X. V tistem času je na ESČP prispelo že okoli 500 vlog iz Slovenije, ki so se nanašale na dolžine postopkov.

⁶⁹ Lukenda proti Sloveniji, 23032/02, § 98, ECHR 2005-X.

b) Projekt Lukenda ter Zakon o varstvu pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja (ZVPSBNO)

Kot odziv na sodbi Ustavnega sodišča ter ESČP je Ministrstvo za pravosodje že konec leta 2005 pripravilo projekt na področju odprave sodnih zaostankov, ki ga je poimenovalo projekt Lukenda ter si za cilj med drugim zadalo odpravo sodnih zaostankov do konca leta 2010.⁷⁰ Projekt Lukenda je predvideval skupek ukrepov, med katerimi je z vidika posameznika najpomembnejši sprejem Zakona o varstvu pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja (ZVPSBNO), ki celostno ureja skupek pravnih sredstev, ki naj bi posamezniku omogočila učinkovito uveljavljanje pravice do sojenja v razumnem roku.⁷¹ Zakon predvideva dve pospešitveni sredstvi, to sta pritožba s predlogom za pospešitev obravnavanja zadeve (t. i. nadzorstvena pritožba) ter predlog za določitev roka (rokovni predlog), katerih uspešno izčrpanje je pogoj za uveljavljanje pravičnega zadoščenja, ki se zagotavlja v treh oblikah: z izplačilom denarne odškodnine za škodo, povzročeno zaradi kršitve pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja, s pisno izjavo Državnega pravobranilstva Republike Slovenije oziroma objavo sodbe, da je bila osebi kršena pravica do sojenja brez nepotrebnega odlašanja. Zakon se je začel uporabljati 1. januarja 2007, vendar je zakonodajalec v prvotni verziji zakona predvidel tudi možnost, da se zadeve, v zvezi s katerimi je bila že vložena pritožba na ESČP ter so se končale že pred 1. januarjem 2007, z ESČP vrnejo pred domače organe. 25. člen ZVPSBNO je tako predvidel, da Državno pravobranilstvo po prejemu teh pritožb v postopek poravnave pritožnikom ponudi pravično zadoščenje ter, v kolikor ne bi prišlo do poravnave med državo in stranko, pritožnikom omogoči, da vložijo tožbo za uveljavljanje denarne odškodnine, kot jo je sicer predvidel ZVPSBNO. Prav kasnejše spremembe 25. člena ZVPSB-

⁷⁰ 26. 8. 2010 je Vlada RS sprejela sklep, s katerim je podaljšala aktivnosti v okviru projekta Lukenda do konca leta 2012.

⁷¹ Ur. l. RS, št. 49/2006, 117/2006, 58/2009, 28/2010, 30/2010, 10/2011, 38/2012. Uradno prečiščeno besedilo objavljeno v Ur. l. RS, št. 67/2012. V zvezi z ureditvijo glej Ministrstvo za pravosodje, Informacija o zagotavljanju varstva pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja – Evropsko sodišče za človekove pravice, 2010, dostopno preko: <http://www.mpju.gov.si/fileadmin/mpju.gov.si/pageuploads/mp.gov.si/zakonodaja/pomembni_dokumenti/110623_info_zvpdsbno_ESCP.pdf>; P. Pavlin, Pregled vsebine Zakona o varstvu pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja, Pravosodni bilten 1/08, 13–45.

NO kažejo na odzivnost slovenske države na kasnejše odločitve ESČP, s katerimi je to presojalo ustreznost novega zakona.

c) Praksa ESČP po sprejemu ZVPSBNO ter odzivi v zakonodaji ter ustavnosodni praksi

Sodbi v zadevi Lukenda je v slabih dveh letih in pol sledilo še preko 350 obsodb Slovenije zaradi dolžine postopkov v zadevah, glede katerih ZVPSBNO še ni bilo mogoče uporabiti. Uveljavitvi ZVPSBNO pa so sledile nekatere načelne odločitve ESČP, s katerimi se je to pri vprašanju dopustnosti pritožb izrekalo o učinkovitosti nove ureditve. Tako je slabe pol leta po uveljavitvi ZVPSBNO ESČP prvič presojalo nova pravna sredstva ter njihovo učinkovitost za postopke, ki so v času razsodbe še trajali. V zadevi Grzinčič je ESČP tako odločilo, da ko gre za postopke na prvi in drugi stopnji, skupek pravnih sredstev, kot jih je predvidel ZVPSBNO, načeloma ustreza kriterijem učinkovitosti⁷² ter da jih morajo izčrpati tudi posamezniki, ki so do tedaj že vložili pritožbo na ESČP.⁷³ Hkrati je ESČP v omenjeni sodbi ocenilo, da v zvezi s pritožbami, ki so se nanašale na zaključene postopke in ki so bile posredovane Vladi pred uveljavitvijo ZVPSBNO, 25. člen ne more biti uporabljen ter zato ne predstavlja učinkovitega pravnega sredstva.⁷⁴

Da si bo pridržalo pravico revidirati svoje načelno pozitivno stališče, je ESČP opozorilo v zadevi Žunič, v kateri je pritožnik do trenutka izdaje sodbje ESČP uspešno izčrpal pospešitvena sredstva, a ker je postopek še trajal, ni imel možnosti vložiti zahtevka za pravično zadoščenje. Sodišče je opozorilo državo, da mora posameznikom, ki so izčrpali pospešitvena sredstva, omogočiti hiter dostop do uveljavljanja odškodninskega zahtevka.⁷⁵ Prvo negativno oceno si je ZVPSBNO prislužil v zadevi Tomažič, v kateri je ESČP ocenilo, da v zvezi s postopki pred Ustavnim sodiščem zakon ne predvideva učinkovitih pravnih sredstev.⁷⁶

V zadevi Zajc se je ESČP izreklo o učinkovitosti ureditve iz 25. člena ZVPSBNO ter ugotovilo, da pritožniki, ki niso bili zado-

⁷² Grzinčič proti Sloveniji, 26867/02, § 98, 3. maj 2007. Za komentar sodbje glej P. Pavlin, Prva pozitivna sodna presoja Zakona o varstvu pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja, Pravna praksa 18/07, 25–26.

⁷³ Grzinčič proti Sloveniji, 26867/02, § 105, 3. maj 2007. V trenutku izdaje sodbje v zadevi Grzinčič je bilo na ESČP vloženih že 1700 pritožb iz Slovenije, ki so se nanašale na dolžine postopkov. Enako tudi npr. zadeva Korenjak, 463/03, 15. maj 2007.

⁷⁴ Grzinčič proti Sloveniji, 26867/02, § 66, 3. maj 2007.

⁷⁵ Žunič proti Sloveniji, 24342/04, § 54, 18. oktober 2007.

⁷⁶ Tomažič proti Sloveniji, 38350/02, § 43, 13. december 2007.

voljni z višino pravičnega zadoščenja, ki jim ga je Državno pravobranilstvo ponudilo na podlagi 25. člena, niso z ničimer izkazali, da bi možnost vložitve tožbe za pravično zadoščenje ne predstavljala učinkovitega pravnega sredstva.⁷⁷ Prav tako je ESČP v zadevi Pohlen odločilo, da ne sprejme v obravnavo pritožbe pritožnika, ki se v okviru postopka po 25. členu ZVPSBNO ni želel pogajati z Državnim pravobranilstvom, temveč je vztrajal, da o njegovi pritožbi odloči ESČP.⁷⁸

Določeno formalistično strogost gre ESČP pripisati tudi glede vprašanja, ali so bili posamezniki dolžni izčrpati pospešitvena sredstva v postopkih, ki so se končali kmalu po uveljavitvi ZVPSBNO, kljub temu da je do bistvenih zaostankov prišlo že pred uveljavitvijo zakona. Tako je v zadevi Nezirovič odločilo, da bi moral pritožnik, glede na to, da se je postopek na drugi stopnji končal v začetku maja 2007, torej štiri mesece po uveljavitvi zakona, vsaj poskusiti izčrpati pospešitvena sredstva, da bi tako lahko vložil zahtevek za pravično zadoščenje.⁷⁹ Nasprotno pa je v zadevi Maksimovič ESČP priznalo, da v zvezi s postopki, ki so se končali v prvih treh mesecih po uveljavitvi ZVPSBNO, ni bilo realistično pričakovati, da bi pritožniki lahko izčrpali pospešitvena sredstva.⁸⁰

Medtem ko se je v zadevi Nezirovič ESČP še izognilo odgovoru na vprašanje o učinkovitosti sredstev po ZVPSBNO, ko gre za postopke pred Vrhovnim sodiščem, pa je v zadevi Lesjak ugotovilo, da se glede na posebnosti postopka pred Vrhovnim sodiščem obe pospešitveni sredstvi ne moreta šteti za učinkoviti.⁸¹ Tik pred izidom sodbe v zadevi Lesjak pa je bila razglašena tudi prva novela ZVPSBNO, ki je stopila v veljavo 1. avgusta 2009 in omogočila posameznikom, da v zvezi s postopki pred Vrhovnim sodiščem podajo zahtevek za pravično zadoščenje.⁸²

Upoštevanje stališč ESČP je mogoče zaznati tudi v odločbah Ustavnega sodišča, ki je do sedaj že nekajkrat presoјalo o skladnosti ZVPSBNO z Ustavo ter konvencijskimi standardi.⁸³ Tako je zavrnilo pobudo za presoјo 25. člena z vidika vprašanja skladnosti z Ustavo zakonske ureditve, ki je začela veljati po tem, ko je

⁷⁷ Zajc in drugi proti Sloveniji, 13992/03, 33814/03, 37190/03, 3088/03, 38847/04, § 45, 6. maj 2008.

⁷⁸ Pohlen proti Sloveniji, 28457/03, § 43, 3. junij 2008.

⁷⁹ Nezirovič proti Sloveniji, 16400/06, § 41, 25. november 2008.

⁸⁰ Maksimovič proti Sloveniji, 28662/05, § 23, 22. junij 2010.

⁸¹ Lesjak proti Sloveniji, no. 33553/02, § 45, 6. april 2006.

⁸² Ur. l. RS, 58/2009.

⁸³ Nazadnje v zadevi Up-695/11-15, z dne 10. januarja 2013, v kateri je US odločilo, da je država odgovorna tudi za premoženjsko škodo, ki je nastala zaradi sistemsko pogojenih sodnih zaostankov.

pobudnik vložil pritožbo na ESČP, in naj bi s predvideno uporabo 25. člena posegla v njegove že pridobljene pravice, saj naj bi pred domačimi organi pritožnik ne prejel pravičnega zadoščenja, kakršnega je pričakoval, da mu ga bo prisodilo ESČP.⁸⁴ V drugi odločbi, izdani istega dne, pa je ugotovilo neskladnost 25. člena ZVPSBNO z Ustavo, v kolikor ta ne ureja položaja tistih oškodovancev, katerim je kršitev pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja prenehala pred 1. januarjem 2007, pa do takrat niso vložili pritožbe na ESČP.⁸⁵ Tudi v svojem sklepu o zavrnitvi pobude za oceno ustavnosti, ki se je nanašala na zgornjo mejo višine pravičnega zadoščenja, kot je predvidena v ZVPSBNO, namreč 5.000 evrov, se je Ustavno sodišče obširno sklicevalo na prakso ESČP ter njegovo stališče, da smejo države v domačih postopkih prisojati nižje zadoščenje, v kolikor le-to dosega vsaj 45 % zneska, ki ga v podobnih primerih prisodi samo.⁸⁶ Hkrati pa je iz navedene odločbe Ustavnega sodišča mogoče razbrati, da bi v primerih izredno dolgih postopkov meja 5.000 evrov vendarle utegnila postati problem z vidika standardov ESČP. Vseeno se zakonodajalec ob sprejemanju druge novele ZVPSBNO ni odločil za dvig meje 5.000 evrov, se je pa odzval na stališče ESČP v zadevi Maksimovič ter uporabljivost 25. člena razširil tudi na postopke, ki so se končali v prvih treh mesecih 2007.⁸⁷

d) Zadeva Jama

Potem ko ESČP pet let od uveljavitve ZVPSBNO ni ugotovilo kršitve pravice do sojenja v razumnem roku s strani Slovenije za postopke, za katere je bilo mogoče uporabiti ZVPSBNO,⁸⁸ pa je julija 2012 uresničilo svoje opozorilo v zadevi Žunič ter ugotovilo, da v primeru še trajajočega postopka, ko se je posameznik že uspe-

⁸⁴ U-I-13/09-11, 18. marec 2010.

⁸⁵ U-I-207/08-10, 18. marec 2010.

⁸⁶ Sodba ESČP v zadevi Scordino proti Italiji (1) [VS], 36813/97, § 272, ECHR 2006-V; U-I-1/10-6, 20. januar 2011.

⁸⁷ Ur. l. RS 38/2012, uradno prečiščeno besedilo objavljeno v Ur. l. RS 67/2012.

⁸⁸ Za zadnje obsodbe države glede postopkov, ki so se končali pred 1. januarjem 2007 oziroma so kasneje trajali še na Vrhovnem in Ustavnem sodišču, glej npr. Hartman proti Sloveniji, 42236/05; Barišič proti Sloveniji, 32600/05; Zabovnik proti Sloveniji, 17596/06 in 17608/06; Stojc proti Sloveniji, 20159/06, vse z dne 18. oktobra 2012 ter npr. zadeve Podbelšek-Bračič proti Sloveniji, 4224/04; Fortunat proti Sloveniji, 42977/04; Orožim proti Sloveniji, 49323/06; Vukadinovič proti Sloveniji, 44100/09; Danilo Kovačič proti Sloveniji, 24376/08, vse z dne 18. aprila 2013. Glej tudi odklonilno ločeno mnenje sodnice Power Forde k sodbam z dne 18. oktobra 2012, ki Sodišču očita preveč površno obravnavo primerov, ki se nanašajo na dolžine postopkov, ter poziva k bolj previdnemu pristopu pri ugotavljanju kršitev zaradi dolžin postopkov, ter odklonilno ločeno mnenje sodnika Aleša Pejčala k sodbam z dne 18. aprila 2013, ki prav tako Sodišču očita, da razumni rok enači s »kratkim časom«.

šno poslužil pospešitvenih sredstev, pa kljub temu ni prišlo do bistvenega napredka v postopku, ni dopustno, da pritožniku, ki je sicer tekom postopka že umrl, ni bil omogočen hiter dostop tudi do zahtevka za pravično zadoščenje.⁸⁹ Hkrati je ESČP opozorilo tudi, da utegne postati zakonska meja 5.000 evrov problematična v primerih izredno dolgih postopkov, kakršen je bil pritožnikov,⁹⁰ ki se je sicer pričel že leta 1971, ob čemer je ESČP kot upoštevno obdobje seveda štelo »samo« obdobje po 28. juniju 1994.

5. Zaključek

Prikazana praksa v zvezi s pritožbami iz Slovenije ponazarja pristop ESČP v zvezi z dolžinami postopkov. Vse od odločitve v zadevi Kudla tako težišče prakse ESČP ni v ugotavljanju kršitve same pravice do sojenja v razumnem roku, temveč na ugotavljanju učinkovitosti pravnih sredstev, ki jih imajo posamezniki na voljo za učinkovito uveljavljanje te pravice. Ob tem poskuša ESČP z vse večjim številom pilotskih sodb državam pomagati pri iskanju ustreznih domačih rešitev, da bi tako ne nazadnje tudi zajezilo val pritožb, s katerimi se spopada vse od širitve Sveta Evrope na vzhod ter jugovzhod ter uveljavitve 11. protokola k EKČP. Kot kaže statistika, je ESČP pri tem očitno uspešno, saj se delež sodb, v katerih je ugotovilo kršitev pravice do sojenja v razumnem roku, zmanjšuje. K hitrejšemu reševanju zadev pa je zagotovo pripomogel tudi 14. protokol k EKČP, ki je med drugim omogočil, da se ponavljajoče se pritožbe, glede katerih obstaja ustaljena sodna praksa, rešujejo enostavneje in hitreje, saj lahko o njih odloči odbor treh sodnikov, ki je prej odločal zgolj o dopustnosti pritožb. Hkrati pa prav zadnja obsodba Slovenije v zadevi Jama kaže, da kljub načelni oceni domačih sredstev kot učinkovitih, to ne pomeni, da se bo država lahko izognila obsodbi s formalističnim sklicevanjem na učinkovitost ureditve po ZVPSBNO.

⁸⁹ Jama proti Sloveniji, 48163/08, § 47, 19. julij 2012.

⁹⁰ Jama proti Sloveniji, 48163/08, § 48, 19. julij 2012.